

DELO

GLASILO KPI ZA SLOVENSKO NARODNO MANJŠINO

TRST - 17. novembra 1989 - Leto XXI. - Štev. 14 - Petnajstdnevnik - Quindicinale - Abbon. postale - Gruppo II-B/70% - 700 lir

DELO - glasilo KPI za slovensko narodno manjšino - Direktor ALBIN ŠKERK - Ureja uredniški odbor - Odgovarja FERDI ZIDAR - Uredništvo in uprava: Trst, Ulica Capitolina 3, tel. 764872 - 744047 - Dopisništvo v Gorici: Ulica Locchi 2, tel. 0481/84436 - Poštni tekoči račun 14454342 - Letna naročnina 12.000 lir - Stavke in tisk: ZTT, Ul. dei Montecchi 6

OB PONOVIH SKRUNITVAH SPOMENIKOV

Kaj ko je toliko važnejših vprašanj, podpisan: Andreotti

Minilo je 44 let od konca vojne, 46 let od padca fašizma, 43 let od odobritve republiške ustave, a še danes, po tolikih letih, naši padli, junaški borci ne morejo počivati v miru, ker pravice za katere so se borili in so dali svoja življenja, še niso priznane.

Tem manj počivajo v miru padli borci tega okoliša Sv. Ane, Škednja, Kolonkovca, saj jim tukajšnje občinske pristojne oblasti še danes ne priznavajo tega spomenika, in povrh vsega je bil ta spomenik, ki so ga padlim vseeno postavili slovenski in italijanski antifašisti tega okoliša, že trikrat oskrunjen.

Tokrat znaki oskrunitve niso enaki onim, ki smo jih opazili v preteklosti, ko so nam dobro znani mazači pustili črne sledove neofašističnega gibanja.

Tokrat so skrunitelji rabili rdečo barvo, podpis "Hrvati" in ustaški grb nam pa dokazujeta, da gre za popolnoma drugačno zadevo. "Neodvisna Hrvaška" je namreč gibanje, ki zasleduje ideje Anteja Paveliča, in se je obudilo v protitež srbskemu nacionalizmu, ki je zlasti prisotno na področju Splita in ki je že povzročilo nadleže in nemire ob srečanjih jugoslovanskih športnih skupin Hajduka in Rdeče zvezde. Skratka, gre za hrvaške nacionaliste, ki nadaljujejo ustaško pot in zasledujejo ustaška stremljenja.

Kot vsakdo lahko vidi, zasledujejo ob enem cilje, ki so skupni italijanskemu fašističnemu gibanju. Enako kot fašisti napadajo partizansko epopejo, vrednote odporniškega gibanja, skrunijo spomenike padlim borcem in na njih puščajo svoje umazano ime. Odločno obsojamo tako početje, ki se vključuje in pridružuje znamenemu početju italijanskih fašistov, kakor obsojamo tudi dejstvo, da so v republiki, ki sloni na vrednotah odpornosti, še danes možni taki dogodki, ter dejstvo, da se nikoli ne odkrije krivcev napadov na spomenike, s katerimi častimo naše padle borce in se klanjamo njihovemu spomenu.

Seveda krivda, da so v tej državi možni atentati na spomenike padlih pripada onim, ki v povojnih letih niso storili potrebnega, da bi zadušili fašistična čustva, ki niso storili ničesar, da bi vzgojili v duhu odpornosti mlada pokolenja, ki niso dopustili, da bi se v šolah poučevalo zgodovino odporniškega gibanja, ki niso pravilno uporabili sredstva javnega obveščanja, da bi med javnostjo razširili vrednote odpornosti. Krivda je onih ljudi, ki so imeli oblast v rokah in ki je niso uporabili po načelih ustave, ki so dopustili da se je vodila apologija fašizma, da se je po radiu in televiziji opevalo osebnost Mussolinija, da se je prodajalo plošče s fašističnimi popevkami.

Krivda je od tistih, ki si niso prizadevali, da bi se uveljavila ustava, da bi se razvila demokracija, da bi se izvedle vsestranske reforme, da bi zmagala, da bi prevladala pravičnost.

Skratka, krivda je tistih, ki niso znali ustvariti pogojev, da bi fa-

šistična ideja ne mogla prodreti v italijanski družbi, kljub temu, da so imeli vse možnosti, da to storijo.

Tako še danes živimo v takih razmerah, da državljanom niso priznane enake pravice, da se dopuščata fašistično zlorabo in skrunitev spomenikov padlih.

Slovinci pa še danes, po tolikih letih, ko je bila sprejeta ustava, nimamo zaščitnega zakona. Uradno se ne dopuščata rabe slovenščine v javnosti v tržaški občini. Dopuščata se fašistično zlorabo, nič se ne naredi, da bi se ta zloraba preprečila, se pa prepo-veduje rabo slovenščine še tam, kjer je bila že v veljavi.

Tako se je zgodilo v miljski občini, kjer je Lista Frausin uvedla rabo slovenščine v občinskem svetu, a kjer je to kontrolni odbor preprečil.

Tako se je zgodilo tukaj, v bližnjem Škednju, kjer naši slovenski svetovalci ne smejo spregovoriti po slovensko, dočim je to v preteklosti dolgo veljalo. Sedaj se večina odloča za neke vrste priznanja tovarišu Pavletiču, krajevemu svetovalcu, da je sicer Slovenec, vendar mu svetuje za dobrobit vseh, kakor pravijo, naj bi ne rabil slovenskega jezika, svojega materinega jezika, na sejah krajevnega sveta!

Pred kratkim sta se ministrski predsednik Andreotti in jugoslovanski predstavnik Marković srečala v Istri in še enkrat je italijanski predstavnik zagotovil, da se bo slovensko vprašanje rešilo, da bodo odobrili zakon za globalno zaščito. Vendar zgleđa, da gre še enkrat za prazne obljube, saj se še nič ni premaknilo: minister Maccanico še ni predstavil vladnega besedila za globalno zaščito, kakor je bilo rečeno v obljubah. Povrh vsega je sam Andreotti na srečanju s furlansko etnično skupnostjo, ko je sprejel delegacijo Slovencev videmske pokrajine, pred dnevi izjavil, da je toliko bolj važnih vprašanj, ki jih je treba rešiti pred onimi, ki se tičejo narodnostne zaščite!

Ponavlja se torej to, kar že poznamo: vsak vladni predsednik obljubi, da bo slovensko vprašanje kmalu rešeno ko se srečuje z jugoslovanskimi partnerji, a ko se vrne v palačo Chigi, na obljube sploh pozabi!

Minevajo mandatne dobe in zakonski osnutki za slovensko manjšino še vedno ostajajo neodobreni v senatu! Na rešitev čakajo že skoraj dva deset let, saj je bil prvi zakonski osnutek predložen leta 1970!

To ravnanje v pogledu slovenske manjšine, ki je toliko prispevala skupno z italijanskimi antifašisti za sedanji demokratični red, za zmago nad nacifašizmom, že neverjetno! Tem bolj to občutimo, ko pomislimo, da istočasno ostanejo nekanonizirani skrunitelji spomenikov padlih borcev! Kakšna pravičnost je ta? Kakšno spoštovanje ustave je to? Kakšno priznanje pravic in enakosti zasledujejo vladajoče sile?

Slovenski, kakor tudi italijanski padli junaki niso dali svoja ži-

vljenja za take izbire. Žrtvovali so kar so imeli najboljšega, najdragocenejšega, lastno življenje, zato da bi mi vsi živeli drugače, da bi nam bile priznane vse človeške pravice, da bi obveljala republiška ustava, da bi zavladala polna demokracija, sprava, sodelovanje med tukajšnjimi prebivalci, medsebojna strpnost. Naši borci, ki so padli, a tudi mi vsi antifašisti, ki smo bili v ilegali in v oboroženem boju proti nacifašizmu, smo sanjali družbo bratov, kjer naj bi nam bile priznane vse osnovne pravice, kjer naj bi vsakdo mogel javno spregovoriti v materinem jeziku.

Tega še danes, po tolikih letih od konca vojne, od osvoboditve, še nismo popolnoma doživeli! A smo tu, ne da bi samo ugotavljali.

Smo tu tudi zato da strnimo svoje vrste, da še enkrat skupno poudarimo, da ne bomo nehali, da

VOLITVE V MILJAH

Javna zahvala KD slovenski skupnosti

Volitve v Miljah so zdaj za nami. To nam dopuščata, da tudi v zvezi z "zapletji" okoli slovenskih kandidatov odkrito povemo, kar smo v teku volilne kampanje zamolčali zaradi korektnosti, spoštovanja do vseh članov tamkajšnjega Društva Slovencev in zaradi velike, iskrene skrbi za perspektive položaja naše skupnosti v tej občini.

Ne gre za to, da bi iskali argumente, s katerimi zakriti viden poraz Liste Frausin ali, bolje rečeno, relativno zmago KD in PSI oziroma politike "pentapartita". Pripomnili bi le, da je zmaga pentapartita manjša od nadejane oziroma od sredstev, ki so jih KD, PSI in njih manjši zavezniki vložili v zadnjih letih v ofenzivo proti Listi Frausin.

A tu nas zanima sedaj nekaj drugega. Ob tistih nekaj sto glasovih, ki so se porazgubili po raznih zelenih listah brez pravega učinka, gre namreč upoštevati še 170 glasov, ki jih je prejela Slovenska skupnost — prav tako brez pravega učinka! Eden konkretnih rezultatov tega je vsekakor ta, da bosta odslej v miljskem občinskem svetu le dva Slovencev, medtem ko smo jih doslej imeli tri, izvoljene na LF.

Ob izrazih zadovoljstva SSK je s tem v zvezi zelo pomenljivo dejstvo, da je pokrajinski tajnik DC Tripiani čutil potrebo, da se javno zahvali tudi Slovenski skupnosti, "ki je s svojo prisotnostjo na volitvah dala svoj doprinos za poraz komunistov". Da je bila prisotnost SSK objektivni doprinos za poraz LF, je na dlani; če se Tripiani za to tudi javno zahvaljuje, pa nam potrjuje, da udeležbo SSK ne gre pripisati predvolilnim nerodnostim ali nesporazumom LF z Društvom

bomo storili vse kar je mogoče, da se bo čedalje bolj uveljavljala demokracija, da se bo izvajalo ustavo, da bodo prevladale vrednote odpornosti. Smo tu, da se še enkrat zaobljubimo, da bomo nadaljevali pot in boj naših padlih borcev.

Smo tu, da še enkrat pozovemo pristojne oblasti, naj priznajo ta spomenik, naj priznajo pravico umrlih za svobodo tudi na tem področju do lastnega obeležja. Smo tu, da pozivamo pristojne oblasti naj izsledijo krivce prejšnjih oskrunitev in tudi krivce za to zadnjo oskrunitve ter naj jih primerno kaznujejo.

Poudarimo našo voljo, da bomo nadaljevali še naprej, trdno in odločno, naš boj za slovenske pravice, za globalni zakon, za zaščito in razvoj našega ljudstva! Poudarimo naše hotenje po tesni povezavi med Slovenci in Italija-

ni v duhu odpornosti in ustave, naše volje po strpnosti in medsebojne solidarnosti, za zmago kulture, sožitja in sodelovanja.

Na tem mestu ponavljamo trdno hotenje, da še naprej gojimo stike in sodelovanje med obmejnimi ljudstvi, na tem važnem prostoru, za napredek katerega je to sodelovanje med Italijo in Jugoslavijo krvavo potrebno. Ob enem obsojamo ustaške provokacije, kot nekaj, ki je tuje nam in Jugoslaviji, ki zavračamo mi in Jugoslavija z enakimi čustvi.

Na tem delu sveta hočemo mir in spravo. Kakor hočemo mir in spravo za vse ljudi na zemlji. Vse to v spomin na naše nezobne padle!

Slava padlim junakom!

Iz govora senatorke
Jelke Gerbec
pred spomenikom
pri Sv. Ani

venske manjšine v Italiji slabša: zavračanje slovenskih prošnji; razlašanja na našem teritoriju; žaljivo nizki prispevki slovenskim ustanovam (npr. SSG); huda stiska slovenskih ustanov in podjetij; vladni osnutki za globalno zaščito z nesprijemljivo omejeno vsebino; prepoved oz. onemogočenje rabe slovenščine v rajnskem svetu v Škednju kljub pravilniku; samo italijanske občinske table na tržaškem Krasu... Kateri so torej rezultati tega vedno ožjega sodelovanja SSK in predvsem njenega laičnega tržaškega vodstva z demokristjani in pentapartitom? Morda kakšna zasebnostrankarska pridobitev SSK oziroma njenih posameznih predstavnikov? Ali kakšen višji javni prispevek društvom, ki so povezana s to stranko?

Mar ne gre torej v resnici za to, da tudi v našo stvarnost nekateri vnašajo pojmovanje politike kot sredstva za medsebojno izmenjavo bolj ali manj zasebnih uslug in za suho oblastveniško upravljanje javne stvari ne glede na skupno korist ali koristi naše manjšine.

Kot dokazujejo zgoraj omenjena dejstva, pa si nima naša narodnostna skupnost obetati od tega nobene koristi in se mora pred to realnostjo še kako resno zamisliti. Sprijazniti se s tem, kot nam svetuje iz svojega kulturnega in političnega zornega kota direktor Primorskega dnevnika, bi bilo gotovo negativno. Nas mora vendarle zelo skrbeti dejstvo, da se s političnim spletkarjenjem zamenjuje binom politika — skupni interesi ljudi in narodne skupnosti z binomom politika — lotizacije, izmenjave uslug in stolčkov.

ŠE NEKAJ MISLI O FOJBAH

Blokada, ki dopušča le čustva

Ostre reakcije zaradi tega, ker je delegacija KPI, v kateri je bil tudi slovenski senator Stojan Spetič, položila na fojbe v Bazovici šopek cvetja z napisom "Za svet brez sovražstva", dokazujejo, kako mnogi Slovenci v Italiji s težavo racionalno gledajo na narodno vprašanje, točneje, kako težko imajo do naroda racionalen odnos. Reakcije so bile svojstven prikaz tega, kako ideološki ali pa teološki okviri zastirajo pogled na narod in na vse, ki v to območje spada. Ob tem nastane nenavadna blokada, ki dopušča le čustva, ne prepušča pa poti razmišljanju in premišljanju. Namen mojega članka je dokazati to trditev, čeprav se pri tem počutim kot arheolog, ki razbira staro pisavo vendar se mi zdi tudi to potrebno.

Moje razmišljanje se seveda nanaša na ljudi, ki "čisto" mislijo in ne bom upošteval stališč tistih, ki so želeli "zabit klin" v komunistično stranko in samo slovensko manjšino ter namerno povzročati dodatno trenje, ne da bi jim pri tem šlo za razčiščenje. Z jezo in užaljenostjo in različno stopnjo iskrenosti so na venček cvetja reagirale nekatere organizacije, ki združujejo nekdanje borce, Primorski dnevnik, Radio Opčine v oddajah, ki jih vodijo Parovel, Bordon in Samo Pahor ter številni posamezniki s pismni uredništvu, oziroma s telefonskimi klici omenjeni radijski postaji. Odnos do vprašanja je jasno pokazal, kakšne so reakcije ljudi, ko se približamo templju, posvečeni con, tabuju. Argumenti nenadoma izgubljajo svojo težo, na dan pa bruhnejo sentimentali in strah, da bi odkrili v Bogu napako in s tem uničili vero.

Ko govorim o racionalnem odnosu do naroda, mislim na odnos kot na proces, saj je brez tega odnosa nemogoče razpravljati o narodukotakem. Ideološki ali teološki odnos nam apriori zastira pogled, saj se nam narod in vse, kar je z njim v zvezi, javlja in pojavlja na čisto določen, navprežen način, kot totaliteta, ki je ne moremo premisliti, ker je že premišljena in to za vedno. Ta način pojavljanja ukinja vprašanje, kaj narod je, kaj je njegovo bistvo, kaj je pravzaprav narodna bit. Spusti se kot zavesa, ki gledalcem onemogoča gledanje predstave. Razmišljal bom prav o tej zavesi, ker je odnos, temeljnega pomena, kot je za smučarja bistvena drža, saj se bo le z ustrežno držo lahko učinkovito spopadel s strmino. Besedi odnos sem dodal pridevnik racionalno in tu moram takoj poudariti, da nimam nobene preten-

zije graditi neke teze o narodu kot matematični formuli in niti ne nameravam izpričevati nekega "znanstvenega" odnosa do vprašanja, saj so se s takšnimi "znanstvenimi" oprijemi ukvarjali že drugi in to ne brez temeljitih in usodnih napak. Z besedo racionalno mislim na človeško sposobnost analize in odprtega branja neke stvarnosti, ki je za nas odločilna a hkrati spremenljiva. Odklanjam torej definicijo racionalnega kot mirovanja, razum kot "zdrav" razum, ki nas bo privedel do mirujočih resnic, po domače "večnih" resnic. Mi smo del naroda in hkrati narod sam, spreminjamo se, kot se spreminja narod, v spremembah pa postajajo tudi odnosi drugačni. To pa nikakor ne pomeni relativizacije vsega, nasprotno gibanje zagotavlja življenjskost, mirovanje pa se odpira tisti obliki niča, ki ji lahko pravimo tudi konec. Kako dojemamo mi te spremembe, kam nas privede mirovanje, kaj je zastrt pogled, in kako se javlja neracionalni odnos? To so dokaj zahtevna vprašanja, ki pa so hočeš nočeš osnova neke transformacije.

Afera s fojbami nam lahko pomaga in služi kot živ "laboratorij". Osnovni argument partijske delegacije je bil, da so v fojbah tudi nedolžni, kar na svoj način pove vse. Delegacija se je poklonila mrtvim in ne fašizmu kot ideji in načinu življenja, spomnila se je mrtvih v vojni, da ne bi živi živeli od njihovih ran in da bi temne simbole, ki vsa povojna leta spremljajo fojbe, zamenjali s pieteto, da bi fojbe postale "memento" in ne zastava sovražstva. Omenjeni argumenti mnogih niso prepričali, ker zanje v bistvu sploh slišati niso hoteli ali pa tega niso mogli. V vroči debati, ki je sledila dejanju sem čutil s strani nasprotnikov venca pomanjkanje tiste sile, ki analizira, tehta in skuša razumeti, čeprav ne brez neke emocionalne prisotnosti in osnovne etične napetosti. Debata se torej ni dotaknila predmeta, ampak simbolov, to je vsega tistega, kar je naredilo iz tragičnega pokopališča mrtvih fojbe.

Potrpežljivi napor Stelia Spadara na Radiu Opčine, da bi prepričal ljudi, da se partija ni želela pokloniti fašistični ideologiji in njenim nosilcem, so naleteli na izjemno težavo pri razumevanju, saj ni hujšega gluhega, pravi italijanski pregovor, od tistega, ki noče slišati. V tem primeru zgodovinska resničani odločilna in to preprosto zato ne, ker imamo opraviti s pojavom, ko skupina

ljudi brani svojo vero, svojo ideološko vero. V bistvu brani svoj zastrt pogled. Zanimivo je poslušati ljudi, ko po eni strani dopuščajo možnost, da so v fojbi tudi nedolžni, celo potrdijo to možnost in pravijo, da so slišali, kako so v jamo zmetali tudi trupla vojakov in ljudi, ki ni nujno, da so bili fašistični krvniki, v isti sapi pa pravijo, da pomeni šopek kroz blatenje trpljenja Slovencev, antifašističnega boja itd. Na tej poziciji tudi zgodovina lahko kaj malo napravi, saj je določen odnos do vprašanja močnejši od vprašanja samega in onemogoča pot do "resnice". Zgodovina svojega še ni povsem napravila, ker je bila ujeta v različne mreže, ali pa je le manipulirala kot služkinja te ali druge vere. Zgodovinski spomin pa je bil tako obremenjen s simboli, tako uklenjen v zaveso, da v bistvu ni povsem uporabljiv. Resnica pa je, da fojbe v vseh povojnih letih niso delovale kot zgodovinska uganka, ampak predvsem kot simbolna vrednost, ki se oziroma predvsem na ostre emocionalne valence. Ločiti moramo torej dvoje ravni: zgodovinsko in simbolno, tu pa nastane težava. Problem terja dvoje analiz, zgodovinsko in semantično, značilno pa je, da kdor želi manipulirati, oboje pomeša in se igra s črnobelimimi efekti.

V luči tržaške desnice in tudi zmernih italijanskih sil so fojbe delovale kot antislovenski in antislovanski signal. Bile so viden dokaz jugoslovanske "okupacije" Trsta, neusmiljenega obračunavanja, rdečega nasilja slovenskega barbarstva itd. Na fojbah so prisegli mladinci Fronte della Gioventu', v Bazovici so imeli svoj "ognjeni" krst, z mazaškimi akcijami so dokazovali svoj pogum. Ob fojbah so se in se zbirajo nasprotniki Slovencev, vsi tisti, ki se krčevito borijo proti slovenskim pravicam in sploh vsi tisti, ki se krčevito borijo proti slovenskim pravicam in sploh vsi, ki so na tak ali na drugačen način občutljivi na slovensko "nevarnost". Pri svojih težah se stalno sklicujejo na fojbe.

Za Slovence so bile fojbe zamenjane protislovenskega mraka, niso bile naš spomenik, bile pa so tesno z nami povezane, saj smo morali in moramo tudi v imenu fojbe plačevati težak davek. Fojbe so delovale/ naj mi bo oproščena zmešnjava s sedanjiki in pretekliki, vendar je na svoj način upravičena/, kot grožnja, kot senca iz mračne preteklosti. Občutke krivde so zdaleč odtehtale pod fašizmom početega sovražstva. V bistvu so fojbe simbol nacionalnega sovražstva. Iz tega zornega kota se je šopek na fojbe spremenil v priznanje krivde, predajo pred močnejšim sovražnikom, ponižanje, in to naj bi storila prav delegacija stranke, ki zastopa največ Slovencev in v tej delegaciji je bil tudi najvišji slovenski politični predstavnik. Diši po sakrilegiju. Zato so bile nekatere reakcije bombastične. V Primorskem dnevniku je odgovorni urednik naslovil svoj članek: "Vence bomo nosili samo pred partizanske spomenike" in nato zastavil tezo, da so komunisti izenačili žrtve s krvniki. S to tezo je seveda dokončno sprejel trditev, da so fojbe fašistični spomenik in ker tja hodijo predstavniki vseh italijanskih strank/tudi tiste, kateri on pripada/, je posledica takšne trditve seveda zelo huda, saj de facto zoprstavlja Slovence Italijanom, kar je dokončna po-

trditev negativne simbolne vrednosti fojbe.

Na ravni omenjene potrditve, v nevarni coni narodne kontrapozicije se fojbe vežejo s slovenstvom z negacijo, saj negirajo slovenstvo, cvetje na fojbe pa naj bi pomenilo pristajanje na negacijo in torej protislovensko dejanje. Sklepanje ima seveda svojo logiko, ki raste iz simbolne vrednosti fojbe, to je iz pretkane zgradbe, ki se naslanja na emocionalno plat človeka, kot filmska grozljivka, ki je tako narejena, da nas plaši, seveda le do takrat, ko jo gledamo kot dogajanje nečesa groznega in ne kot film, to je kot fikcijo. Simbolna vrednost fojbe odigrava svojo vlogo v močno ideologiziranem svetu in v svojevrstnem čustvenem območju. Če želi kritik gledati na film kot film se mora seveda poslužiti določene distance in obuditi v sebi vedenje, da gre skozi instalno za film in ne za "resnico". Če želimo pogledati v resnico simbolne vrednosti fojbe, moramo prav tako narditi določen sestop. Umakniti se moramo čustveni prevzetosti, skratka, umakniti se moramo simbolu in nanj pogledati z distanco, to pa ni lahko dejanje.

Psiholog Pavel Fonda je v eseju "Psihični procesi in narodnostna identifikacija" napisal: "Naša bit v Trstu pa je, od kar se je zavedamo, vedno na prepihu, saj nismo pravzaprav nikoli okusili, kako se živi mirno, brez občutka ogroženosti. Lahko torej trdimo, da imamo v svoji identiteti močno vklesano podobo Slovence, ki se bori za uveljavljanje svojih pravic, za ohranjanje lastne skupnosti. Če bi se nekega jutra zbudili zakonsko in praktično popolnoma zaščiteni, bi občutili krizo lastne istovetnosti... S tem je povezana nekakšna mazohistična pozicija, v katero radi zdrknemo, kajti v njej se čutimo žrtve in prečiščeni od prestalega trpljenja, lahko zavzamemo vlogo obtoževalcev, ki od drugih neizprosno zahtevajo spokorniško pot v Canosso. Zato pa nam je potrebna brezmadežna podoba nedolžne žrtve, katere moralna veličina ob vsaki doživeti krivici naraste, s čimer se poveča tudi etični kapital, torej vendarle neka moč, ki se bo morala prej ali slej uveljaviti." Fonda nadaljuje prav s primerom fojbe: "Zato, da obvarujemo moč, ki nam jo daje mazohistični lik —brezmadežnih mučencev—, se moramo izogibati argumentom, ki bilahko razkrili naše senčne plati. Fojbe na primer enostavno brišejo iz svoje zavesti /tako jugoslovanski zgodovinarji/, čes—ali jih ni bilo ali pa mi o njih nič ne vemo—, drugi pa uporabljajo ločitev in projekcijo, čes—nismo tega zagrešili Slovenci, pač pa komunisti—in tako se to ne tiče slovenskega naroda."

Fojbe so torej tesno povezane s čisto določenim narodnim občutkom, s svojevrstnim čutenjem naroda. Obujajo se pošasti iz preteklosti, trpljenje je demiurg med narodom in našo narodno zavestjo. Trpljenje, junaška preteklost, boj za pravice in na drugem breku krivčien in že kar krvoločen sovražnik, ki nam je zadal toliko žrtev in nam še danes ne pusti do svobodnega sonca, so garant naše pripadnosti narodu in to tako močan garant, da je vprašanje o narodu nevprišljivo, saj ga jamči totalno izkustvo trpljenja, ki se dogaja v območju pravice in resnice. Razgrajevati

simbole bi torej lahko postalo "nevarno", močan je namreč strah, da ne bi načeli usodnejše stavbe, to je že kar same Stave—narod. Ko bi v bogu odkrili napako, bi ogrozili temelje vere, ko bi bila vera zamajana, bi bil ogrožen sam bog. Ko bi odkrili napako v narodu, bi ogrozili zavest, ko bi bila zavest zamajana, bi bil ogrožen sam narod. Kaj bi bilo, ko bi pri razkrivanju simbolov odkrili, da je v temelju naše zavesti neka napaka in da je zato narod, prav kot za—vest, proizvod z napako? Zanimivo je, da je med številnimi zavednimi Slovenci vprašanje fojbe odprlo nenavadne strahove in da so se mnogi odkrito postavili v bran določene simbolne vrednosti, pa čeprav je povsem negativna, saj je pojmovanje fojbe odeto v mračne simbole, kot so sovražstvo, antislovenstvo, fašizem itd. Čuvamo zaveso, čeprav je poslikana z mrkami znamenji. Ima prav Fonda, ko v bistvu pravi, da se bojimo zgodovine?

Dvomim sicer, da nam bi zgodovina odkrila neke povsem nove scenarije, trditev, da so v fojbah tudi nedolžni, v bistvu ne najde veliko treznih nasprotnikov. Problem pa so prav ti "nedolžni", saj s svojo nedolžnostjo ogrožajo zelo občutljivo stavbo. V bistvu odkrivajo "napako", ki lahko razjeda neko predstavo o nas samih, o naši preteklosti, razjeda lahko vrednote in celo samo zavest. To se seveda dogaja ob čisto določenem odnosu do naroda, kjer potrebuje narod jasna jamstva za to, da se utemeljuje in da ga dojemamo kot nekaj trdnega in utemeljenega, a kot mirno točko in varen pristan. Narod ne more nenadoma postati vir nemira in negotovosti, saj to želijo naši nasprotniki. Ko bi spremenili odnos, ko bi sestopili iz sveta simbolov in predstav, bi se morali seveda zazreti v stvar samo posebi. Nenadoma bi stali pred gomilo na kraški gmajni, kjer so zakopani različni ljudje, stali bi pred narodom kot takim, brez jamstev in ki zato jamstev ne daje. Stali bi pred osebno preteklostjo, na katero padajo sence dvoma. Ni tu očitnanevarnost popolnega razvrednotenja in izničenja? To prav gotovo je v svetu, kjer ni stvari po sebi, to je brez atributov, ampak, kjer ima vsaka stvar svojo vrednost le, če obstaja nek višji garant, ki jo utemeljuje in razlaga. Za to služita prav ideologija in teologija.

V spremnem eseju k Heideggerjevemu razpravi "Čez—Črto" je Tine Hribar med drugim napisal: "Ob tem Heidegger preze, da se po spoštovanju dostojanstva človekove osebe v evropski demokraciji, tudi s pomočjo krščanstva, ohranja za—vest o svetosti življenja in posvečenosti mrtvih. Kljub pobegu bogov. Kajti za mrtvim Bogom in prav zaradi njegove smrti, namreč Boga kot gospodarja sveta, kakor izpostavi Heidegger sam, ostaja sveto kot sveto." Vrednost stvari je v njih samih, tako v živih in mrtvih, kot tudi v narodu. V bistvu je tudi za sovražnikom človek...Narod pa ne rabi posebnih atributov, da se utemeljuje, narod je vrednota po sebi in za sebe. Takšni ali drugačni dogodki ne morejo izbrisati njegove vrednosti in ko se je narod boril za svoje življenje, ni potreboval drugih utemeljitev, kot je življenje samo. Napake sedaj ne izpodbijajo več temeljnih vrednot in vrednosti. Morebitne nedolžne žrtve ne trkajo več na naša vrata kot grožnja, hkrati pa se mi ne bojimo več zgodovin-

Uresničljivi sen Tržaške buržuazije: raznarodovanje ob vzhodni meji

Zapiski k študiji Milice Kacin Wohinz "Načrti za raznarodovanje Slovencev in Hrvatov v Julijski krajini" v reviji "Storia contemporanea in Friuli", leto XVII - 1988.

Zadnja številka revije "Storia contemporanea in Friuli", glasila Furlanskega inštituta za zgodovino osvobodilnega gibanja, ponuja zanimivo študijo Milice Kacin Wohinz o raznarodovalnih načrtih fašističnega režima ob vzhodni meji. Izjemno natančno in dokumentirano delo slovenske strokovnjakinje raziskuje zvezo med fašističnim imperializmom ter zatiranjem slovenske in hrvaške manjšine od konca dvajsetih do konca tridesetih let.

Najzvirnejše dognanje v študiji zadeva nemara primerjavo, med meusmiljenim zatiranjem, ki so ga bili deležni Slovenci in Hrvatje, ter ohlapnim pritiskom, ki mu je bila v tistih letih podvržena druga narodna manjšina ob severovzhodnih mejah, namreč Nemška na Južnem Tirolskem. To razliko v obravnavi avtorica pojasnjuje z ravjem italijanske zunanje politike. Za razliko od Balkanskega sveta namreč ni nemški svet sodil v območje ekspanzijskih načrtov fašističnega imperalizma. Julijska krajina naj bi pri načrtovanem vojaškem, političnem in gospodarskem vdiranju na Balkan odigrala vlogo odskočne postojanke. V pokrajini potemtakem ni bilo prostora za narodnosti skupnosti (ki sta tedaj šteli približno polovico skupnega prebivalstva), ki bi s svojo prisotnostjo maličili njen namišljeni strnjeno italijanski značaj. Med politiko režima do jugoslovanske kraljevine in pogoji, v katerih sta živeli narodnostni manjšini v Julijski krajini, vlada torej tesna zveza. Raziskave Kacinove tudi sicer potrjujejo mnoge trditve Apiha, Sale, Colottija, Cermelija, ki so doslej te zveze uspešno raziskovali, in se cepi na eno bogatejših pa tudi že bolj izrisanih žil deželnega zgodovinopisja o fašizmu.

Če lahko k tako resnemu in dokumentiranemu delu kaj pripominimo, potem bi rekli, da ni v zadostni meri raziskalo krajevnih odgovornosti pri raznarodovalnih načrtih: ta vrzel bi namreč v bodoče utegnila dopustiti različno pristransko manipuliranje. Ne kaže zakrivati oči pred dejstvom, da se je javno mnenje v deželi privadilo pojmovanju fašizma kot nečesa "uvoženega": nečesa pač, kar naj bi krajevno skupnost doletelo, ne da bi pri njem aktivno sodelovala. Na tako logiko naletimo v mnogih, tudi novejših zgodovinskih razpravah, ki jih sicer ne moremo dolžiti odkritega opravičevanja fašizma ne prikrivajo pa namena, da bi kar se da relativizirale početje režima v tem obmejnem prostoru.

Če se moramo torej postavljati po robu taki narvnosti javnega mnenja, smemo pričakovati, da utegne zvrčanje vse odgovornosti za "poskus kulturnega genocida" slovenskega naroda v Italiji na Rim, kot to dela Kacinova, omogočiti tistemu delu tržaškega meščanstva, ki prerado ovija svoje "dolgo popotovanje skozi fašizem" v pajčolan poza-be, da samo sebi ponovno podeli odvezo. Tej nevarnosti se lahko ognemo samo z novim razmahom zgodovinskega raziskovanja fašizma na domačih tleh.

Da je fašistični režim pokazal slovenski in hrvaški manjšini svoj najbolj surov obraz, velja pač za izhodiščni podatek. Skoraj ničesar še ne vemo o dejanskem poslovanju fašističnega represivnega aparata o vlogi, ki so jo pri tem odigrale krajevne uprave, razne preture in prefekture, pokrajinske zveze fašistične stranke PNF. Zlasti bi morali razmisliti osredotočiti na vlogo PNF kot izraza raznih krajevnih buržuazij.

"Kulturni genocid" manjšine je prav gotovo pomenil prirojeno lastnost italijanskega fašizma in nacionalizma, toda tržaška buržuazija nikakor ni odigrala stranske vloge pri uresničevanju raznarodovalnih načrtov ob vzhodni meji. Pomislimo le na nekaj podatkov, ki jih Kacinova naveda v zvezi s pripravo teh načrtov; še najprej na začetno letnico 1927.

Leto 1927 je hkrati leto, ko se znotraj tržaške fašistične federacije prvič utrdi vodstvo domačega porekla. Nova oblastniška skupina, ki jo sestavljajo skoraj izključno krajevni funkcionarji ter zastopniki mestnih industrijskih in finančnih krogov, se polasti vodstva krajevnega PNF, potem ko je spodrinila "regnicole" (doseljence in Italije), ki so ga dotlej vodili. Načrti, ki si jih je zastavila nova vodilna skupina, so bili: raznarodovanje manjšine, zaščita tržaškega kapitala, razmah množičnih fašističnih organizacij. S tem si je želela zagotoviti širšo podporo v tržaški mestni buržuaziji.

Samo glede načrtov za razmah fašističnih množičnih organizacij lahko govorimo o pokoravanju rimskim odredbam. Kar pa zadeva raznarodovalne načrte, če že niso o njih odločali v Trstu pa sta jih prav gotovo skupaj pripravila in izpeljala tržaška fašistična stranka in periferični aparat italijanske države. Tržaška prefetura in pretura sta prevzeli nalogo, da popolnoma uničita slovenska društva. Fašistična stranka pa si je naložila skrb, da se s svojimi organizacijami vrine v "puščavo", ki jo je za sabo puščalo organizirano nasilje fašistične države.

Menili so, da bodo tako držali eno od obljub, na katerih je slo-nela pogodba o solidarnosti, ki sta jo bili sklenili fašizem in tržaška drobna buržuazija že na začetku dvajsetih let. Tem slojem je namreč fašizem poklonil ne le zanesljivo, trdno oporo temveč tudi sen nekakšnega poslanstva: sen o hkrati etnični, politični in socialni meji, ki jo je bilo treba obraniti pred "slovansko komunističnimi hordami". Da bi to obljubo držala, in ne zgolj iz pokoravanja rimskim odlokom, je torej fašistična federacija v Trstu vložila prave zaklade energij in finančnih sredstev.

Klestenja teh načrtov pa ni povzročil le spremenjen odnos do jugoslovanske vlade. Že med letoma 1929 in 1930 so raznarodovalne načrte dejansko opustili, da bi dokončno rešitev slovenskega vprašanja prepustili golemu vojaškemu in policijskemu

nasilju. Od 1929 do 1930 leta sta namreč velika depresija in z njo konec "gospodarske tržaškosti" privedla do padca fašistične vodilne skupine, ki je bila najtesneje povezana z domačimi finančnimi in industrijskimi mogotci. Novi voditelji, kot Perusino, so bili prisiljeni, da vsa finančna sredstva preusmerijo v podporno dejavnost, ki je zanjo skrbela partija, da bi skušala ublažiti posledice ekonomske krize v mestnem središču.

Toda slovensko podeželje so s povsem tržaško odločitvijo izvzeli sleherni obliki socialne podpore, če odmislimo miloščino ob "befani fascisti". Beda naj bi zdaj olajšala nalogo kolonizacijskega priseljevanja italijanskega kmečkega življa ob vzhodno mejo, ki ga je v neki spomenici iz leta 1930 snoval sam Perusino. Kaže sicer, da je spomenico navdihnil Emilio Grazioli, kasnejši krvnik v Ljubljani, načelnik fašističnega vojaškega aparata v tržaški pokrajini. To spet potrjuje

dejstvo, da so tedaj narodnostno vprašanje že zaupali vojaštvu.

Krajevne odgovornosti v teh načrtih potrjuje tudi raziskava tedenjnih razmer na Goriškem. V Goriški pokrajini namreč ni italijanska buržuazija zmogla tedaj niti zadostne številčnosti, da bi lahko sanjala o raznarodovanju. Zato se je fašistična stranka omejila na nekaj površnih poskusov, da slovensko prebivalstvo približa fašizmu; toda kmalu je morala priznati, da je poizkus propadel, o čemer pričajo občasna poročila, ki jih je goriški federale pošiljal osrednjemu partijskemu vodstvu. Slovenski živelj je namreč pod vodstvom nižje duhovščine v tej pokrajini odklanjal tudi najbolj površinske oblike fašistične prisotnosti, kot na primer darila ob dučejevem rojstnem dnevu ali pa ob fašistični befani.

Naglo in nasilno raznarodovanje, ki so ga poskusili v tržaški pokrajini, je bilo torej tudi sad poli-

tične volje, ki jo je izpričala domača buržuazija. Krajevne odgovornosti ni mogoče niti zanikati niti podcenjevati s sklicevanjem na preveč mitizirani centalizem fašistične države. Raznarodovanje slovenske in hrvaške narodnostne skupnosti je pomenilo povsem logično izbiro za družbeni mikrokozmos, ki je nestrpnost in odklanjanje sožitja vgradil v osrčje svoje politične filozofije. Meja je od prilike do prilike lahko pomenila bodisi obrambni ikop italijanskega mesta, odskočišče za ekspanzijo na Balkan ali pa varnostni obroč pred nemškimi orjaki.

V vsakem primeru ni mimo te ideologije moglo ne le fašistično politično vodstvo pač pa tudi ne ves tisti del tržaške buržuazije, ki je fašistični stranki pomagal do tega, da je postala prva stranka v mestu, še preden se je fašizem uveljavil v državnem merilu.

DARIO MATTIUSI

Videm je bil glavno mesto večjezičnosti

Na univerzi v Vidmu je prejšnji teden potekalo pomembno mednarodno posvetovanje o metodoloških in teoretskih vidikih študija večjezičnosti na območju Alpe-Adria. Posvet je organizirala in pripravila stalna delovna skupina, ki deluje v okviru videmskega univerzitetnega konzorcija, pod pokroviteljstvom rektorske konference univerz v deželah Alpe-Adria. Delovno skupino sestavljajo najvidnejši raziskovalci jezikovne problematike na tem območju, ki so bili povečini tudi referenti na posvetovanju.

Izredno kvalitetno zasnovana pobuda, ki je pritegnila številne strokovnjake s širšega območja in ki je vsekakor imela tudi širšo, ne le ozko znanstveno odmevnost. Na otvoritvi, so spregovorili rektor prof. Frilli, ki se je zaustavil pri vlogi videmske univerze glede na specifičnost teritorija, ki ga pokriva, predsednik univezitetnega konzorcija odv. Comand, ki je izrekel priznanje delovni skupini, ter prof. Barbina v imenu videmskega župana. Bolj specifično je o namenih posvetovanja spregovoril prvi predsedujoči, prof. Gusmani, ki je omenil napore za ovrednotenje večjezičnosti, ki predstavlja pomembno bogastvo teh dežel; v tej zvezi je posvetil posebno pozornost predlogu zakona za obmejna področja, ki med drugim predvideva ustanovitev posebne-

ga mednarodnega centra za študij pojavov večjezičnosti.

V treh dneh posvetovanja so se nato zvrstili številni kvalitetni referati, ki so na osnovi raziskav dvo — in večjezičnih skupnosti obravnavali posamezne, pretežno res metodološke in teoretske vidike te problematike. Poblizje sta k slovenski problematiki segla prof. Breda Pogorelec iz Ljubljane in prof. Erik Prunč z graške univerze.

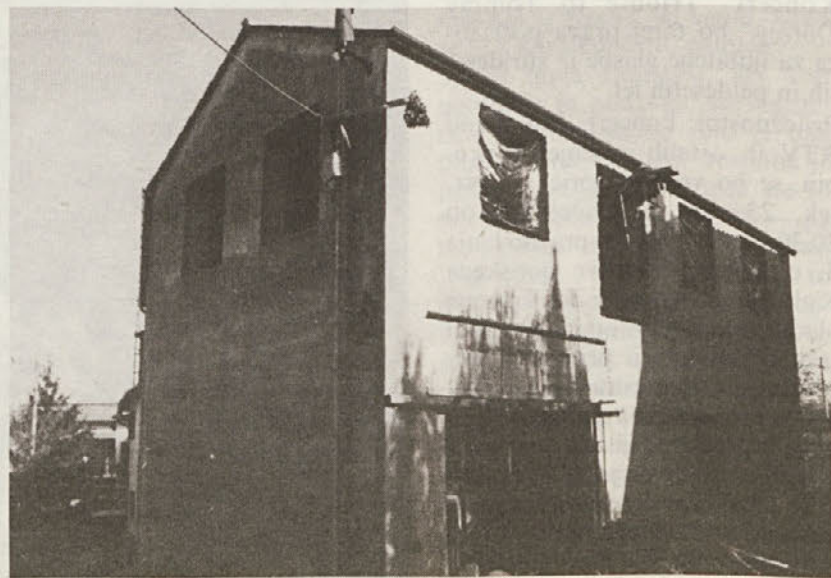
V teku posvetovanja so udeleženci pod vodstvom dr. Milka Matičetova tudi obiskali Rezijo kot poseben primer večjezičnega okolja. Posvet pa se je sklenil z okroglo mizo, ki se je usmerila predvsem na nekatera osnovna terminološka vprašanja.

Prekrit novi sedež KPI na Opčinah

Prejšnjo nedeljo je bilo na Brdini na Opčinah skozi dež slišati veselo petje. Prihajalo je skozi še odprta okna bodočega sedeža openske partijske sekcije in ljudskega

doma. Člani in prijatelji so praznovali prekritje strehe, po domače likof. In noben dež ali mraz ni mogel pokvariti ozračja. Vsi so bili upravičeno veseli, ponosni

nad svojim delom. Zgradba je nastala izključno s prispevkom Opencev in prijateljev iz okoliških vasi. Prispevkom v denarju ali v delu. Sekcija že vrsto let skrbno spravlja vse dohodke od festivalov tiska, ki so, v resnici na ljubo, vedno velik uspeh. Požrtvovalnih tovarišev, ki primejo za vsako delo, tudi ni ravno malo. In tako je nastala ta nova hiša, na Brdini. Sekcija ima namen dati na razpolago prostore za najrazličnejše dejavnosti tudi drugim organizacijam, slovenskim in italijanskim, saj je na Opčinah močno občutiti pomanjkanje družbenih srečanj. Toda delo še ni končano. Tovariše čaka še veliko truda in veliko stroškov. Menda je kar odveč povedati, da so prispevki vseh vrst in finančni prispevki kakršnegakoli zneska vedno zelo dobrodošli.

Osemdeset let Norberta Bobbia

Veliki italijanski liberalni filozof, protifašist, teoretik "ranljivega razmišljanja" in privrženec pregledne moderne družbe, dosmrtni senator in še vedno živahen publicist, je v domačem Torinu dopolnil 80 let nadvse plodnega življenja.

Na Bobbiovo osebnost je v dvajsetih letih vplivala skupina liberalnih somišljenikov, s katerimi ga je povezoval odpor do konformizma režimske kulture in upor proti vsem oblikam ortodoksosti. Skupino je navdihovala liberalna etika, skupaj z ideali liberalnega socializma. To je bil torinski zametek poznejše protifašistične stranke akcije. V letih, ki so Evropo preplavila s totalitarizmom, je Bobbio iskal svojo "tretjo pot"; ne tako strnjeno intelektualno kot Gramsci, ampak bolj kot prosti strelec, ki v nobenem primeru ni pripravljen žrtvovati resnice kakšnim višjim ideološkim ciljem. Iz tega časa ostajajo v spominu razprave, ki jih je imel z Roderigom Di Castiglio (pseudonomom, pod katerim je pisal Togliatti) o prividu paradiza, kar naj bi bila postala

prva delavska država Sovjetska zveza.

Prestič vrhunske avtoritete s področja liberalne etike je Bobbio, še vedno zvest samemu sebi, v zadnjem času uporabil za iskanje ravnotežja v aktualnih političnih soočanjih med komunisti in socialisti. V bistvu je vedno dlje od Craxijevih socialistov in bliže Occhettovim komunistom. In ko vsi delajo križ čez razpadajoči komunizem, izpričani liberalec Bobbio obžaluje, da z njim "umira tudi upanje". On, ki je vse življenje verjel v liberalne ideale, še zdaj, ko je kapitalistični liberalizem dobil ideološko bitko, boji, da je od celotne zgradbe liberalizma mogoče ohraniti le njegove politične institucije. Nasprotje? Ne, Bobbia še vedno zanimajo resnični socialni problemi našega časa, razmerja med ekonomsko in politično oblastjo, garancije državljanom in njihova sposobnost vplivati na odločitve, ne ta ali ona "kompletna" ideologija, ki naj bi dala odgovore na vsa vprašanja. Ali še drugače: "realni komunizem" umira, vprašanja, zaradi katerih je nastal, velika socialna vprašanja enakosti priložnosti, pa ostajajo.

V Gorici glasbeni večer posvečen Tommyju Dorseyu

Vrhunska kakovost Big Banda RTV Ljubljana, enega vodilnih orkestrrov te vrste v Evropi, ki ga vodi znani dirigent Jože Privšek, je spodbudila uredništvo razvedrilnega programa ljubljanske televizije, da prične s serijo oddaj, posvečenim pionirjem bigbandovske glasbe iz minulih desetletij. Prvo prireditev in s tem tudi televizijsko snemanje je bilo letos aprila meseca v veliki dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani. Takratni koncert je bil posvečen znanemu komponistu in dirigentu Contu Basieju, na njem pa so nastopili poleg orkestra tudi znani tuji in domači vokalni solisti in skupine.

Drug takšen projekt je načrtovan v novembru letos, ko bo prav tako premijera v veliki dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani, posvečen Tommy Dorseyu. Naslednja predstavitev pa bo v osrednji dvorani Kulturnega doma v Gorici in sicer v četrtek, 23. t.m.

Tommy Dorsey je bil znani ameriški trombonist, ki je ob koncu dvajsetih let skupaj z bratom Jimmyjem osnoval Dorsey Brothers Orchestra. Od sredine tridesetih let do 1953 je vodil svoj ve-

liki orkester, v katerem so igrali mnogi znani ameriški jazzovski glasbeniki, med pevci, ki so nastopali s tem orkestrom, pa je treba omeniti Franka Sinatro in skupino Pied pipers. Tommy Dorsey je slovel kot eden najboljših trombonistov svoje dobe, hkrati pa je ostal zapisan v zgodovini jazz kot avtor in aranžer mnogih jazzovskih standardov.

Priložnostni, svojevrsten glasbeni večer posvečen T. Dorseyu nosi naslov "Tribute to Tommy Dorsey" in bo prav gotovo prava poslastica za ljubitelje tovrstne glasbene zvrsti. V prvem delu koncerta bosta skupini Big Band in orkester RTV Ljubljana izvajali glasbo Dorseyevega orkestra, medtem ko bo druga polovica sestavljena iz popularnih jazzovskih skladb. Med solisti, ki bodo v okviru Big Banda v ospredju, so pozavnisti kot franc Puhar, Emil Spruk in Alojz Kranjčan. Naknadno pa bo Bing Band RTV Ljubljana spremljal tudi naslednje pevce, oziroma pevske skupine: nastopal bo zagrebški pevec Jimmy Stjepan Stanič, Oto Pestner, New Swing Singers.

Koncert "Tribute to Tommy Dorsey" bo torej prava poslastica za ljubitelje glasbe iz štiridesetih in petdesetih let.

Priložnostni koncert Big Band RTV in ostalih omenjenih skupin, se bo vršil v Gorici, v četrtek, 23. t.m. s pričetkom ob 20.30, sodi v okvir praznovanja 8. obletnice otvoritve goriškega Kulturnega doma. Za koncert vlada precejšnje zanimanje zaradi tega organizatorji prireditve priporočajo zainteresiranim rezervacijo mest, oziroma nakup vstopnice v predprodaji. Za vse podrobnejše informacije in rezervacije se lahko zainteresirani obrnejo na urad Kulturnega doma v Gorici (ulica Brass 20 — telefon 0481—33288).

IZ RAJONSKIH SVETOV

Za politiko aktivnega sožitja med Slovenci in Italijani

Že iz prvih zasedanj rajonskega sveta ob umestitvi pred letom dni sem sklicujoč se na nekatere prehode v programu, ki ga je predložil predsednik iz vrst krščanske demokracije in ki je bil sicer izroččen svetovalcem a nikoli obravnavan na sejah sveta (češ, kaj bi se mudili pri programu, ko so se vrhovi strank že domenili o večini in o porazdelitvi mest...). Oprla na tiste trditve, ki so obljubljale odločen zasuk v odnosih med rajonskim svetom in občani ter večkrat in razne načine vprašala predsednika, ali namerava kaj ukreniti, da se vzpostavi nov in dvoren odnos s slovenskim prebivalstvom, ki je bilo doslej zanemarjeno ali celo predmet neverjetnih napadov rasističnega kova. Sama sem ob marsikateri priložnosti izrekla stvarne predloge. Po gonji, ki so jo v mestu zagnali proti dvojezičnosti, so se tudi v našem rajonskem svetu oglasili z različnimi zadevnimi resolucijami, ki so — kot bi bilo sicer pričakovati razkrile že znana nazadnjaška stališča, zakoreninjene predsodke pa tudi neprikrito nepoznavanje vprašanja samega. Ob tisti priložnosti se komunistična skupina ni oglasila v lastnim protipredlogom, temveč je podprla resolucijo PSI, ki se je splošno ogrevala za skorajšnje izglasovanje zaščitnega zakona. Pač pa smo na naslednji seji na-

slovali na predsednika sledeče svetovalsko vprašanje: Mnenja smo, da bo večina svetovalcev soglašala, da se moramo prej ali slej na mirnejši in bolj omikani način v preteklosti lotiti vprašanja odnosa med italijanskim in slovenskim prebivalstvom.

Naš rajon nudi z zgodovinsko in zdajšnjo očitno prisotnostjo Slovencev najboljše pogoje za prehod od odnosa strpnosti do odnosa aktivnega sožitja in sodelovanja.

Sprašujemo zato predsednika, ali se mu ne zdi primerno, da v ta namen ter pred izdelavo zaželjenega, tvornega programa nastopov na tem področju priredimo niz informativnih srečanj o vprašanju samem (slovenska manjšina ter narodne jezikovne manjšine, zaščitni zakoni zgodovina Slovencev v naših krajih, rasizem, samoniklo in prisilno raznarodovanje, sociološke ter psihološke posledice itd.) ter nanje povabimo v prvi vrsti člane rajonskega sveta in njegovih komisij, zastopnike janvih ustanov v rajonu ter občane, ki jih nemara vprašanje zanima.

Na to vprašanje, ki smo ga predložili 11. junija, predsednik sprva ni nameraval odgovoriti, nato pa je postregel s površnim in prizadetim odgovorom (češ, kar je v zvezi s Slovenci, je v programu že zaobseženo), dokler se je na

seji 9. oktobra, potem ko sem ga vnovič spodbudila k odgovoru (tokrat v slovenščini) z nalogo sprjaznil in privolil v obširen in resen odgovor. Priznal je, da vprašanje dobre ureditve odnosov s Slovenci, ki so v našem rajonu tako vidno navzoči, živo ter da bodo moji predlogi kot tudi morebitni predlogi ostalih svetovalcev vnešeni na dnevni red zasedanja načelnikov skupin. Sijajno!... Če seveda ni to le način, da bi nas za nekaj časa potišal. Kajti na resnost tega predsednika ne kaže preveč računati. Nekajkrat se je že zgodilo, da je čez noč spremenil stališče. Do peticije Barkovljanov, ki so se zavzeli, da bi del ulice Boveto preimenovali po partizanu Marju Matjašiču, je predsednik namreč sprva izkazal naklonjenost, medtem ko je že na naslednji seji skupaj s celotno skupino krščanske demokracije (ob odsotnosti svetovalca Orsinija) glasoval proti predlogu z nič kaj prepričljivimi argumenti.

Na predzadnji seji rajonskega sveta za Rojan—Greto Barkovlje sem ustno naslovila na predsednika svetovalsko vprašanje v slovenščini. Šlo je povsem gladko: prevajalka je prevedla tistih nekaj izrečenih stavkov, vsi svetovalci pa so tiho prisluhnili. Kar še nekaj čudno se mi je zadelo, da ni nihče vzročil. Ozrla sem se po dvorani in opazila, da manjkata dva svetovalca Liste za Trst ter zastopnica MSI.

Ko je pri obravnavi četrte točke dnevnega reda spregovorila v slovenščini svetovalka slovenske skupnosti prof. Miklavc, sta bila navzoča tudi načelnik skupine Liste za Trst Candot (bivši predsednik rajonskega sveta) in načelnica MSI: ta dva svetovalca sta ostala v svojem protestu osamljena, sklicevala pa sta se na znane argumente (češ da je ustavno sodišče z neko razsodbo ovrglo člen pravilnika rajonskega sveta o uporabi slovenščine, da je ta člen "sepal" itd.). Toda predsednik Pastrovicchio je njun ugovor odločno zavrnil. Miklavčeva je svoj nastop v slovenščini dokončala (šlo je za resolucijo o vili Prinz—Priniz) nakar se je seja nadaljevala v italijanščini do štirinajste točke dnevnega reda.

Pred vrati pa je — tako so mi sporočili — stal miličnik, ki je nekega tovariša, ki je stopil iz sejne dvorane, da bi pokadil cigareto, povprašal, kako gre pravzaprav s slovenščino. "Vse vrede" mu je odvrnil tovariš.

GIUDITTA GIRALDI
DITKA

PU NATANČNEJŠEH
PREŠTEVANJU SMO
V GOTOVILI, DA JE K.D.
OD LETA 48 IMELA
SREDNJE 12 %
GLASOV. OPROSTITE
ZA POKOTO.

MED KRITIKAMI IN POMANJKLJIVOSTMI JE STOPIJ V VELJAVO NOVI KAZENSKI POSTOPNIK

Z odpravo Roccovega kodeksa je tudi slovenščina pridobila svoje mesto v sodiščih

24. oktobra je stopil v veljavo novi kazenski postopnik. Brez dvoma gre za pomemben dogodek, saj je ta prvi postopnik italijanske republike, se pravi prvi postopnik v skladu z republiško ustavo. Doslej je namreč veljal stari kazenski postopnik iz leta 1924, ki nikakor ni več odgovarjal časom in potrebam. Bil je zastarel in anahronističen, saj je izražal dobo, ki je minula, stremjenja, ki so jih antifašistične sile porazile, totalitarne izbire, ki jih je republiška ustava izbrisala. Da je bila potrebna reforma tega starega postopnika so se že dolgo vsi zavedali: sodniki, pravdniki, odvetniki, ustavodajniki in uporabniki. Vendar je preteklo veliko časa preden se je mogla ta

potreba uresničiti. Ko se je parlament lotil dela v tej zvezi, je bilo treba namreč voditi računa z zelo različnimi gledanji, z globokimi razprtijami. Tudi parlamentarni iter ni bil kratak in šele 24. oktobra 1988 leta je Uradni list končno objavil novi kazenski postopnik. Predvideno je pa bilo, da ne stopi slednji takoj v veljavo, temveč leto kasneje, da bi omogočili pripravo vsega potrebnega za primerno poslovanje sodišč in vseh uradov v sodnih palačah.

Bilo je torej celih dvanajst mesecev na razpolago, da bi se moglo poskrbeti v tej zvezi. Vendar minulo je leto dni, a kazenski postopnik stopa v veljavo brez pri-

mernih in po zakonu predvidenih struktur. Povsod primanjkuje prostori, oprema, pisalni stroji, primanjkuje sodniki, pomožna osebja, policisti in karabinjerji. V Bologni manjkajo celo vpisniki (registri). V Palermu manjka vse. V Milanu je predvidenih tristo-pedeset policistov in karabinjerjev, a doslej ni še nobenega na spregled. V Trstu sta na državnem pravdništvu samo dva sodnika za tisočeststo procesov. Na preturi je pa sedemstisoč še neresenih procesov, ki bi jih bilo treba opraviti v teku štirih mesecev! Še hujše je v Neapelju, kjer je samih sedem sodnikov za stotisoč procesov in v Rimu, kjer je treba zaključiti dvestotisoč preiz-

kav in to prav tako z majhnim številom sodnikov.

Tudi predvidena informatična sredstva manjkajo povsod.

Kje tiči krivda, da se ni prej poskrbelo za strukture in opremo? Za to je prevsem odgovorna vlada, še posebno ministrstvo za pravosodje. V veliki meri so marsikje odgovorne tudi občinske uprave, ki niso pravočasno opravile svoje dolžnosti, da dobijo potrebne prostore.

Struktur se pa ni uredilo in se osebja ni namestilo pravočasno tudi zaradi finančnega stanja. Vlada ni namreč namenila vseh potrebnih finančnih sredstev za novi kazenski postopnik. To pomanjkljivost se tembolj občuti, če upoštevamo dejstvo, da je le 0,78 odstotkov državnega proračuna namenjenih pravosodju. Sicer je pri tem vredno opozoriti, da ministrstvo za pravosodje ne zna uporabiti niti nakazanega denarja, saj ga velik del ostaja kljub potrebam v blagajnah! Pravi paradoks!

Pomanjkanje denarja za kritje postopnika bo pa močno in negativno vplivalo na njegovo izvajanje tudi ker ne bo sredstev za pomoč manj premožnim uporabnikom pri obrambi, kakor predvidevajo novi predpisi.

Iz vsega tega sledi, da si bo novi kazenski postopnik le s težavo utiral pot, saj nima pogojev, da bi se mogel istočasno uresničiti v vsej državi.

Marsikdo se zato sprašuje zakaj nismo predlagali odložitve datuma, ko naj bi novi postopnik stopil v veljavo.

Vedeti moramo, da je sedaj v vsej Italiji neverjetno veliko procesov, ki čakajo na zaključek. Toliko jih je, da se ne more več naprej. Zato smo komunisti zahtevali, naj se vseeno, kljub teža-

vam in pomanjkljivostim, začne nastopati po novih pravilih, kakor predvideno, se pravi 24. oktobra. Na nova pravila se v državi že preveč časa čaka in je nujno potrebno, da se v sodnih palačah takoj uvede nov način sojenja, nov način procesa. Že prvi primeri procesov, ki so potekali po novih pravilih v državi in tudi v naši deželi, dokazujejo kako se z novim zakonikom hitreje rešujejo posamezni primeri, kako so hitrejšje sodne razprave, kako se da čas bolje izkoristiti, koliko več dela se more dnevno opraviti.

Seveda bo pa za naprej povsod potrebno pritiskati na vlado in na druge pristojne oblasti, da se nemudoma uredijo strukture, da se poskrbi za prostore, za opremo, za osebje, za policijo ter za informatiko, da se nakaže potrebna sredstva.

Novi postopnik moramo vsiliti tudi za to, da pripomoremo k izboljšanju položaja na področju pravosodja, ki je res kočljiv, zato da se začnejo upoštevati pravice državljanov, kakor je predvideno v novih predpisih, zato da bo prevladala pravičnost za vse.

Za Slovence je novi postopnik še posebno važen, saj v svojih členih predvideva uporabo materinščine v teku sodnih razprav ter pri zapisnikih in aktih procesa za pripadnike jezikovnih manjšin. K temu so odločilno prispevali komunisti, ki so sprožili v parlamentu v vseh mandatnih dobah, ko je bilo govora o novem kazenskem postopniku, vprašanje spoštovanja jezikovnih pravic manjšin.

Ta pridobitev je brez dvoma tudi pomemben korak naprej v boju za priznanje splošnih slovenskih pravic.

JELKA GERBEC

Slobodanu Miloševiću - Strogo zaupno

Človek ne bi verjel, toda pisma postajajo kljub videocivilizaciji spet priljubljena oblika komunikacije. Še zlasti **odprta** ali **strogo zaupna**. Zato mi ne jemljite za predrznost, za nevljudno vdiranje v vaš intimni svet, če se vam tokrat, letos že drugič spet oglašam. Veliko stvari se je nabralo v tem času in večina tistih, ki me najbolj vznemirjajo, se mi kaže neločljivo povezana z vami. Mnogim ste oče, z nekaterimi najbrž samo v naključnem sorodstvu, sem pa zaščitnik, mogočen zaščitnik do take mere, da je predvsem vaša zasluga, če so nekatere od teh neavadnosti, v našo vse večjo nesrečo, obrodile tako razkošen cvet in sad. Spremljam plodove vašega dela vse bolj se mi zdite kot junak iz pravljice: ob neki Ideji, ki še ni dobila pravega imena, zato jo imenujemo vsak po svoje, da se zaradi tega sploh več ne razumemo med sabo, ste se kot ob čudežnem večnem studentu napili nadčloveških moči, da vas nihče in nič ne more več ustaviti na vaši poti, kajti zelo hitro ste si to Idejo podredili, sami postali Ideja in jo docela prekrili s svojo osebnostjo, ji dali svoje ime, da je zdaj težko in vse težje določiti človeške meje tistega nedoločljivega prostora, kjer je vse vaše in ste vi vse, tiste neopredeljive, pa tudi neobvladljive abstrakcije med ljubeznijo in sovraštvom,

med vdanostjo in uporom med upanjem in obupom.

Vse to ste in najbrž še več, pa vendar vam ne pišem tega pisma iz vdanosti, še manj iz ljubezni, dotikam pa se vseostrejših robov obupa in bolj kot razmišljam o vas, manj vas razumem. Kot da niste čisto logičen pojav našega časa: ste stopili vanj iz preteklosti? iz prihodnosti? Zanesljivo pa ste, kot junak iz pravljice, človek dejanj.

In samo o "dejanjih" naj teče beseda v tem pismu.

Predvsem ni nobenega dvoma: še zmerom ostajate največji mogočnej v tej naši skupni državi, nemirni zgodovini na tem delu Balkana ste tako trdo zategnili uzde, da že kaplja kri na pot. Vidite, in tu se začinja moja muka ob misli na vas: ta kri je nepotrebna in čudi me, da vas prav nič ne skrbi osuplost sveta, če že tako očitno prezirate drugače misleče doma, v Jugoslaviji, ki se bolj iz groze kot iz poguma upirajo vaši volji, ki še zmerom navdihuje, usmerja in vodi zdaj že zloglasno birokratsko antirevolucijo (nisem se zmotil, prav sem zapisal), od katere bo najbrž ostalo samo to, da je ne bomo mogli pozabiti, pa čeprav nas je že danes mnoge globoko sram zaradi nje. Sram pred seboj in sram pred svetom. Ne verjamem, da vas sodelavci ne obveščajo, kaj svet piše o nas. Toda namenil sem se, da vam pišem o dejanjih, v katera je vžgan

neizbrisen ognjeni žig z inicialkami vašega imena. Pa tudi o teh dejanjih, tovariš Milošević, vam pišem samo zato, ker jih čisto preprosto ne razumem, tako zelo protislovna se mi zdijo. Recimo: 1) Ko ste sprejemali popravke k srbski ustavi, ste že vnaprej urbi et orbi povedali, da je to stvar, o kateri odloča samo srbski narod in nihče drug; vsa preostala Jugoslavija je požrla slino in vdano ugotovila: bo pač treba prilagoditi zvezno ustavo srbskim spremembam. Toda: od kod in zakaj pol leta pozneje ves ta hrup z grožnjo vojaškega posega ob slovenskih ustavnih dopolnilih, ki imajo za naše razmere res neko temeljno napako: jasneje izražajo nekatera najosnovnejša demokratična načela in narodno suverenost. Razložite mi ta paradoks svoje nove demokracije: srbska ustava je stvar srbskega naroda, strinjam se, toda zakaj naj bi bila tudi slovenska in najbrž vse druge prav tako v vaših rokah?

2) Dosegli ste, zlepa in zgrda, poenotenje Srbije. Nešteto krat ste vi in vaši glasniki povedali, da nočete nič drugega kot biti enakopravni vsem drugim. In glejte tovariš Milošević, kako zelo so obzirni vaši "nasprotniki" tudi Slovenci: nihče vas še ni javno vprašal, recimo v predsedstvu SFRJ, v CK ZKJ. V zvezni skupščini ali celo samo v zvezni SZDL, zakaj ima Srbija še zmerom tri glasove?

3) Ste se kdaj vprašali, zakaj vam nihče, v nobenem zveznem forumu, ne postavi vprašanja, zakaj velja pri nas nenapisani zakon, da je republika, ki jo vodite, v vsaki podrobnosti obvezen sinonim za Jugoslavijo; vse, kar ni po vaši volji, pa naj bi bilo zaničanje Jugoslavije, njeno namerno rušenje, izdajstvo?

4) Vaš sodelavec Čkrebić je dobil na seji CK ZKJ porazno nezaupnico, a je ostal, kajti takšna je bila vaša odločitev: Azemu Vllasiću (ki je vsaj po mednarodnem pravu, če že po vašem ne, nedolžen, dokler ni obsojen, zato ga lahko vasj omenjam) je manjkalo do zaupnice v istem forumu komaj nekaj glasov, pa vemo, kako se je z njim končalo, namreč:

5) Ni moja izmišljaja, ves svet ugotavlja in ponavlja: štirinajstletna z Vllasićem na čelu je bila obsojena na mitingu, obsodba je prišla iz vaših ust, morda ste to storili z dobrim namenom — pa ne jemljite mi tega za ironično igro besed — za vas je bilo to osebno bojno darilo nezadovoljstvu, razjarjenemu narodu. Ali niste s tem, tovariš Milošević, že vnaprej odvzeli sleherno kredibilnost sodnemu procesu, ki se je pred dnevi začel in se že prvi dan tako nerodno spotaknil v Titovi Mirtovici?

6) Sklep o izrednem stanju na Kosovu je bil sprejet z obrazložitvijo, da bo tako preprečno

prelivanje krvi... Kako marca in zdaj spet razložiti to čudno naključje, če naključje to je, da je šele ubvedba izrednega stanja pognala v smrt toliko in toliko ljudek, pri čemer, verjemite mi, tovariš Milošević, ni temeljito vprašanje, ali so bili krivi ali ne. Nasilne smrti si prav gotovo niso zaslužili. Ne pričakujem, da bi mi odgovorili, vendar upam, da ne boste niti v tihih urici s samim sabo pritrtili svojemu varovancu in najglobljemu verniku Rahmanu Morini, da so tega krivi Slovenci in Hrvati. Res, da utegne imeti vsak človek svojo resnico, vendar so nekatere bolj verjetne od drugih: poveljevanje nasilja in njegova praktična uporaba sta, to boste že morali priznati, vendarle v tesnejši povezavi z nepotrebni tragičnimi smrtmi na Kosovu (tudi otrok) kot pa slovenski "poziv za mir, sožitje in proti izrednemu stanju na Kosovu". Trditi nasprotno, pomeni imeti drugačno filozofijo, pa tudi drugačno moralo.

7) kaj naj človek, ki se vsemu brezumju navkljub trudi, da ne bi znorel, reče, ko poslušaj, kako že imenovani Rahman Morina ocenjuje rezultate diferenciacije in izolacije za humano in blagodejno ddejanje, ki bi ga bilo treba uveljaviti po vsej Jugoslaviji, še

■ Nadaljevanje na 6. strani

■ Nadaljevanje s 5. strani

zlasti pa ga priporoča, že kar zahteva za Slovence. Pretepanja, mučenja, vseh vrst ponižanja (upira se mi, da bi jih podrobneje omenjal) naj bi bila že kar tista zglodna oblika prave demokracije, ki nas bo popeljala iz sedanje krize. Le vijak je treba še bolj priviti, bolj trdo in bolj množično...

8) In ker smo že pri tem, pri revolucionarni teoriji Rahmana Morine, ki si niti dihati ne upa brez vašega soglasja, tovariš Milošević: kako je mogoče v Evropi leta 1989 ponujati Jugoslaviji, ki je v gospodarskem razsulu, kosovski (Morinov) ali črnogorski (Bulatovičev) model? Še kar naprej se ti birokrati antirevolucije ponujajo, da nas bi prišli v Slovenijo učiti, kako naj gospodarimo, kakšno politiko naj vodimo. Difficile satiram non scribere! Družbeni proizvod Kosova je desetkrat manjši od slovenskega! Nekaj podobnega je s črnogorskim. Pa ne recite mi, da zato, ker da Slovenci krademo bogastva drugim republikam! Ta floskula je pa vendarle prepečni.

Ji res verjamejo vsaj tisti, ki jo izgovarjajo? Če ji, moram pač svetopisemsko reči: Blagor ubo-

gim na duhu?... Toda stvar je vendarle tragična. Kakšna gospodarska logika, razen slepega političnega sovraštva, je v tem, da najmanj razviti, najbolj zaostali, politično najmanj stabilni hočejo že kar s silo, če bi bilo možno, kar z neposrednim posegom vojske, vsiliti svoj katastrofični vzorec socialnega, političnega in gospodarskega življenja prav obema "severozahodnima" republikama, ki se vsaj pošteno trudita, da ne bi utonila v tej vsesplošni krizi?

Pravijo, tovariš Milošević da se odlični ekonomist, spreten denarni strokovnjak, toda kako morete, že zaradi svojega strokovnega ugleda, dopuščati takšno agresivno politiko do obeh "severozahodnih" republik, saj bi bilo brez njunega finančnega deleža — tragična ironija! — ekonomsko ogroženo celo izredno stanje na Kosovu...

9) Pravkar sem prebral, da srbski sindikati zahtevajo, naj bi strogo kaznovali (po katerem birokratsko antirevolucionarnem zakonu?) vse, ki so predlagali abolicijo v primeru Vllasija in soobtoženih — mar res postajamo dežela, v kateri je milost zločin, nasilje vrlina?

10) Za tiste, ki me bodo spet zlonamerno interpretirali: vem, da

je položaj Srbov in Črnogorcev na Kosovu tragičen, je pa tragičen tudi položaj Albancev in vseh drugih v tej nesrečni pokrajini, vendar kljub temu še zmerom bolj zaupam filozofiji in praksi sožitja kot pa nasilju.

Tovariš Milošević, ko tako razmišljam, česa vsega si pri vaši karizmatični osebnosti ne morem razložiti, vam dajem v nečem vendarle prav: Jugoslavija kot skupna država enakopravnih narodov in narodnosti je res v nevarnosti, le da sem jaz drugačnega mnenja kot vi: ogrožajo jo tisti, ki bi jo radi spremenili in jo deloma že spreminjajo v eno samo veliko koncentracijsko taborišče. Vem, besede so težke in neprijazne, toda dokler bo tako kot je zdaj in ne bodo popravljeni vzroki, zaradi česar je tako, kot je, ni mogoče najti drugačnih.

(In navsezadnje, tovariš Milošević, čeprav samo v oklepaju: ko me bodo tudi po tem pismu, kot so me že po prvem, vsaj mesec dni zapisali s sramotilnimi pismi in klici po telefonu, mi grozili s smrtjo samo zato, ker si upam povedati, da mislim drugače kot vi, kaj naj si mislim drugega kot to, da se tej naši ubogi Jugoslaviji, vaši in moji, ne obeta nič do-

brega?) Najbrž pa so to stvari, ki presega smisel in vsebino takšnega prijaznega pisma, o njih naj bi res demokratično in brez strahu razpravljali zvezna skupščina, zvezni CK ZKJ in še kdo. Kajti zdaj gre res za usodo Ju-

goslavije. Zato tudi to pismo. Pa brez zamere, še rajši pa z zamerom, saj jo pošteno zaslužite, pa ne samo moja.

CIRIL ZLOBEC

Iz sobotne priloge Ljubljanskega DELA 11.11.89

darovi in prispevki

Ob poravnavi naročnine so v sklad DELA prispevali tovariši:

Lojska in Oton Kozina — Boljunc - 10.000 lir,

Grgič Srečko — via Farnetello 59 - 8.000 lir.

V spomin na pokojne starše daruje Legiša Mirko iz Nabrežine kamnolomi 15.000 za sklad DELA.

Ob 5. obletnici smrti mame Zofije Berdon daruje hči Alma z možem 20.000 lir za sklad DELA.

V spomin na Viljema Sirka, Jagodo Cesar Fon in Marijo Vidal daruje Jelka Gerbec 150.000 lir za sklad DELA.

Ob izgubi dragega predsednika Viljema Sirka, daruje odbor ljudskega doma iz Križa 50.000 za sklad DELA.

Ob 30. obletnici smrti tov. Andreja Košuta iz Križa se vnuk Giorgio Lansetti spominja njegovega aktivnega sodelovanja v komunistični partiji in prispeva 30.000 za sklad DELA.

Za 90. obletnico rojstva daruje Pertot Zofija 50.000 za sklad DELA.

Ob 16. obletnici smrti drage mame daruje Albin Škerk 50.000 za sklad DELA.

V spomin na ženo Valerijo daruje Angel Veljak iz Domja 20.000 za sklad DELA.

PERČIČ Bogoljub — Šempolaj 10.000 lir, GABROVEC Palmirino — 8.000 lir

Ob obletnici smrti strica Karla Starca in staršev darujejo Cilni s Kontovela 50.000 lir za sklad DELA.

KD vztraja: šlo je le za napako

ZAPISKI S KONGRESA V SOFIJI

Balkan med zgodovinopisjem in današnjo politiko

Sofija, prvi septemberski dnevi. Mesto je čedno in urejeno, pa tudi zadosti majhno, da ga lahko obideš peš. Zemljevid mesta je sicer razprodan, toda ljudje ti po cesti radi ustrezajo. Če ne obvladaš bolgarščine, se boš pač pomenil v nekakšnem južoslovanskem esperantu. Še prej po rusko. V kioskih imajo redno naprodaj Pravdo, Izvestija in drugo sovjetsko časopisje; ljudje ga kupujejo tako samoumevno, kot kupujejo kuhane storže koruze s stojnic ob cestnih vogalih.

Nekateri simboli balkansko-osmanske omike so izginili: kaže, da ni ravno znak uglajenosti, če naročiš turško kavo pa tudi bozo komaj kje dobiš. Namesto tega pa v obširnem Parku svobode tiskajo majčke s podobami junakov našega časa: največ povpraševanja velja Madoni, Michaelu Jacksonu, Rambu in Sabrini (Salerno, namreč). Mestu se nekoliko pozna, kot da boleha za pomanjkanjem zgodovine. Njen najznamenitejši spomenik, spomeniška stolnica Aleksandra Nevskega, je iz prejšnjega stoletja. Ni davno, kar se je nov spomenik izrisal v mestno krajino: to je Narodni kulturni dom, poimenovan po pokojni Ljudmili Živkovi. Poslojpe je po obsegu ogromno in vendar nima na sebi ničesar zmagoslavnega. Že danes si Sofije ne moreš zamisljati brez oblin te kamnite, jeklene in steklene gmote. V njenem drobstvu se te dni odvija 6.

(angleščino, francoščino, nemščino in ruščino) odvija predstava z balkansko vsebino in balkanskimi protagonisti. Albanci zgedajo neprespani; v Sofijo so pripotovali pozno ponoči, potem ko so z avtobusom prebredli Makedonijo; ogorčeno pripovedujejo, kako so jim na albansko-jugoslovanskem mejnem prehodu pri Cafasanu ob Ohridskem jezeru cele štiri ure pregledovali prtljago. Eden med njimi naleti na sovjetsko kolegico, nekdanjo sošolko

sabo. Kaže, da so predsedniki, ki se zvrščajo za omizjem, pristali na tih dogovor, da "pustijo politiko pred pragom"; ob začetku slehernega zasedanja črtajo brez pripomb imena turških predavateljev, ki so že natisnjena v sporedu; sicer pa ga tudi med nami ni, ki bi zbral dovolj nesramnosti in si privoščil namig na "okostnjak v omari". Zadeva se pač zasuka tako, da v predstavi zgodovinopisja prevzamejo Turki že spet običajno vlogo "zlikovca" (osmanski jarem, turško zatiranje...) na osmanskem prizorišču 19. in 20. stoletja; s tako kritim zaledjem imajo Bolgari kajpak lahek opravek — razume se, zgolj na odru zgodovinopisja — z novim "zlikovcem", ki se je nedavno prebil v ospredje pozornosti: z romunskim nacionalizmom. Govora je sicer o Dobruži, mnogi med nami pa imajo v mislih Transilvanijo. Smrtno bled stopi tedaj k odru zastopnik Bukarešte in nudi pri tem vtis človeka, ki si v nalogi, ki ga čaka, utegne zaigrati kaj več kot zgolj znanstveni ugled v razpravi med zgodovinarji. Po vsem sodeč se lahko ponaša z darom vsepričujočnosti, saj poročajo, da se je v teku dneva oglašil v prenekaterem pododdelku. V našem je odpel slovospev politiki strpnosti, ki jo njegova država od vekomaj poklanja sleherni manjšini; med občinstvom završijo ironične pripombe in skremženo vzdihovanje, češ, "siti smo ga" (pravzaprav smo res siti nacionalističnega neoromantičnega zgodovinopisja sploh...).

Predsedujoči kliče k mikrofonu predavatelje tako, da ime in priimek pospremi z navedbo državnega porekla. Zdrznem se, ko zaslisi: "XY, Jugoslavija". Jugoslavija? Tako sem se privadil tukajšnjim šegam, da kratkoma pozabljam, da je pred obličjem sveta zgodovinar iz Akademije znanosti v Sarajevu, s prištinske univerze ali iz Ljubljane pač zastopnik Jugoslavije prej kot Bosne in Hercegovine, Kosova ali Slovenije. Pravilo je sicer splošno, toda bolgarski gostitelji — prireditelji so ga danes zjutraj posebej veseli, kajti avtorji treh poročil in sam predsedujoči nosijo priimek z obrazilom — "vski". Bliža se nevihta na obzorju. "Jugoslovanska" oznaka seveda ni mogla štirih strokovnjakov iz Skopja odvrniti od tega, da se lotijo nacionalne tematike: makedonskega osvobodilnega gibanja,

makedonskega narodnega prepoda itd. Z dna dvorane letijo srdite pripombe: "Laž!", "Dol z manipulacijo zgodovine!". Začne se obravnava in dotlej nadvse spodobni domačini se prepustijo navalu domoljubnega besa: samo nesrečen splet političnih okoliščin nas je v preteklosti začasno prisilil, da smo se uklonili fikciji tako imenovanega "makedonskega naroda"; ne izzivajte nas: pred osemdesetimi leti je ves svet govoril o Bolgarih v Makedoniji, ne pa o "Makedoncih"; današnji "Makedonci" so (ste) zgolj politična konvencija, njihov (vaš) "jezik" pa zgolj varianta bolgarščine. Da bi nas, tuje, presunil (kot da ne poznamo vsaj tisočinke kilometrske zadevne bibliografije!) z bliskovitim dokazom bistvene jezikovne sorodnosti med "makedonščino" in bolgarščino, nekdo odmolli pred mikrofonom spregatev sedanjika glagola "biti" v obeh jezikih ter sklanjatev osebnih zaimkov moškega, ženskega in srednjega spola v ednini in množini; in to sredi ploskanja, žvižgov ter splošnega vika in krika. Predsedujoči, sam Makedonec in sam na nakovalu, le s težavo vzdržuje red. Delovne jezike so izpred mikrofona že izobčili: govor teče le v bolgarščini.

Med občinstvom v drugi vrsti se stari Blaže sklonjen nad beležnico smehlja, ko prižiga žepni magnetofon; še priimek so mu popačili, ko so mu ga preščipnili med ev—in —ski, češ: "Le glej se, odpadnik bolgarskega naro-

da!" Prosi za besedo, stopi za govorniški oder ter prestreli občinstvo z uvodom: "Zaradi lažjega sporazumevanja se bom, dragi kolegi, tudi sam poslužil bolgarščine, jezika, ki mi je sicer drag; prevajalcu sem bil najavil, da bom spregovoril v makedonščini pa mi je odvrnil, da je ne razume...". Nato začne pojasnjevati dogajanje v dvorani kot tragedijo velike slovanske družine: čemu bi sorodnost med dvema narodoma obravnavali kot razlog za spajanje ne pa kot priložnost bratskega sodelovanja med avtonomnima subjektoma? Zakaj bi naj poglavja skupne zgodovine dva naroda delila med prvorojence in drugorojence in ju razvrščala v hierarhične lestvice, namesto da bi ju pripravila do skupnega, enakopravnega raziskovanja? Kako bi danes odvrnili Ukrajinci na trditev, da je njihov jezik le dialektalna podzvrst ruščine? In kaj bi danes porekli Slovaki, če bi jih kdo prikazoval kot avstro-ogrsko ali stalinsko "politično izmišljotino"? Blaže govori z dvignjenim kazalcem ter resnobnostjo preroka in zgeda, kot da je od moči argumentov zaledel v zraku. Njegovi bratje — sovrugi so umolknili. Le četica neizprosnihs vstane in tiho odide. Z nogometno prisposodbo bi dejali, da je končni izid 2 proti 1 v korist Skopja.

Kongres gre h koncu. Načelniki oddelkov pregledujejo zapiske in se posvetujejo s sodelavci: sklepna poročila bodo prej kot znanstvena dognanja morala odsevati kočljiva politična ravnovesja med prebranimi prispevki. Odsotni seveda ne pridejo v poštev. In ravno v našem oddelku, ki se ukvarja z nadvse kočljivim (za Balkan) obdobjem 1878—1941, zija odsotnost Srbov. Bo tudi njim kot Turkom pripadla vloga "zlikovcev"? V marsikaterem prispevku so politiko Srbije označili kot "ekspanzionistično" in "šovinistično" itd; trditve so ostale brez odmeva. Je čisto res, da ni bilo v balkanskih vojnah niti kančka osvobodilnega boja ali da je jugoslovanska združitev leta 1918 pomenila le osvajanje? V svoji poljudni in dogmatski različici niso novi zgodovinopisni standardi nič boljši od starih; in vendar se zaradi tega ne moremo sprijazniti z obrabljenimi miti. Kdor se obravnava izmika in sam zapira v ris, škodi bodisi sebi kot razvoju znanja. Bo tudi na Balkanu napačil čas sekularizirane zgodovinopisja?

MARCO DOGO

mednarodni študijski kongres o jugovzhodni Evropi. Udeležencem uvodne slovesnosti je poslal pozdrav predsednik republike stari in, pravijo, bolehati Todor Živkov. Spored navaja kakih 1300 udeležencev iz 30 držav; razporejeni so v kakih deset oddelkov (zgodovina, jezikoslovje, književnost, etnologija itd.). Za znanstveni izkupiček kongresa bomo zvedeli šele čez štiri leta ali pet, ko (če) bomo lahko prebrali tiskan zbornik s prispevki. Sam vam lahko zaenkrat postrežem le s pripovedjo sprotnega dogajanja na prizorišču del pod—pododdelka za "mednarodne odnose" v pododdelku za "sodobno zgodovino" oddelka za "zgodovino". "Jugovzhodna Evropa" je nevtralna, opisna besedna zveza, ki so se je v preteklosti oklenili, da so lahko premagali odpor Romunov zoper poskuse, da jih vključijo v — prej kulturni kot zemljepisni — pojem Balkana; sicer pa ni dvomov, da se v deveti dvorani petega nadstropja kulturnega doma, dasiravno s pomočjo prevajanja v štiri jezike

na moskovskem vseučilišču iz petdesetih let; do pred kratkim sta se ob takih priložnostih morala sprenevedati, da se ne poznata, zdaj pa je snidenje prisrčno. Stvar je nemara brez globljega političnega ozadja in govori morda zgolj o onemoglosti birokratskega despotizma, da bi še dalje brzdal človeška čustva. Če že govorimo o brzdanju, naj povem, da si naši bolgarski gostitelji na vse kriplje prizadevajo, da bi nadeli uzdo "turški senci", ki blodi po kongresnih dvoranah. Pred nekaj tedni je 42 turških učenjakov — celotno turško zastopstvo — z okrožnico sporočilo kolegom po svetu, da se odpovedujejo sodelovanju na sofijskem kongresu iz protesta do vztrajnega kršenja človeških pravic poldrugega milijona bolgarskih državljanov turške narodnosti. Krožijo tudi vesti o siceršnjih, enako a manj hrupno utemeljenih odpovedih iz vrst dela zahodnih učenjakov; organizacija pa skrbno briše sleherno sled, ki bi jo zadeva puščala za

ROBE DE OMINI

Gledališče v dialogu dveh kultur

“Robe de omini” ali “Moška zaveda” ali če hočete po nemško “Männersache” F. X. Kroetzja, je gledališka predstava, ki je v tem sivem jesenskem času močno odjeknila v našem mestu.

Gre za gledališko ponudbo - predstavo je producirala zadruga “La Collina” - ki je imela skozi štirinajst ponovitev in dve predpremiere odmevno kritiko in še posebej pri publiku prodoren uspeh.

Predstava “Robe de omini” se pojavlja pri nas prav v času ko širom Evrope zorijo ali se prav ta čas načrtujejo podobni kulturni projekti, se pravi, projekti, ki iščejo v dialogu med različnimi kulturami in med ustvarjalci različnih narodnosti pot do sodobnejše, zanimivejše gledališke ponudbe.

Kot beremo v gledališkem listu predstave, je gledališki program zadruge “La Collina” podoben: razširiti in poglobiti tudi pri nas izmenjavo avtorjev, igralcev, režiserjev iz sosednjih dežel in tako ustvariti preko posebnih gledaliških projektov alternativo v že obstoječi gledališki ponudbi.

F. X. Kroetz se je rodil leta 1946 v Münchnu, mladost je preživel na vasi na Bavarskem. Ni uspel ne kot dijak ne kot igralec v Münchnu. Da bi lahko preživljal mater in sebe, se je zaposlil kot

šofer težkih kamionov. Igre je lahko pisal le ob prostih dnevih, snoval pa jih je med vožnjo. Nazadnje se je odločil, da bo delal le za gledališče. Od 1971 je napisal okoli 15 iger vse so bile uprizorjene. V Italiji je Kroetz manj znan. Zadruga “La Collina” predstavlja torej v Italiji avtorja, ki je prava novost in tudi to je prav gotovo važno gledališko dejanje.

Vse več je dramskih pisateljev, in Kroetz sodi med te, pri katerih dramske osebe govorijo v nekakšnem okrnjenem jeziku ali celo v dialektu. Kroetz opisuje ljudi, ki so nasilno odrinjeni, ki se pogosto težko izražajo, slovnično nepravilno, v utesnjenem vsakdanjem jeziku. Kroetz uporablja dialekt, da bi pokazal nemoč ljudi, njihov molk, zamolčavanja. Jezik izraža njihovo nemoč. Očitno so tako zatirani, da se izražajo samo nagonsko. Njihova duhovna revščina je posledica materialne. To se tudi vidi v osiromašenem jeziku. Kroetzovi junaki pogosto molčijo. Pa ne zato, ker bi ne imeli drug drugemu kaj povedati, temveč zato ker ne vedo, kako bi to povedali. Kjer besede odpovedo, pride do dejanja: do brutalnega odnosa, razmerja brez ljubezni, brez čustva in razumevanja.

V Kroetzovih igrah ne gre za fikcije, za izmišljeno temo, gre za

ostro osvetljene socialne probleme. Kar se nam dozdeva, da se godi na robu družbe, postavlja Kroetz s svojim prepričljivim opisom in natančno utemeljenostjo v središče družbe, to pa mi težko sprejemamo. Kroetzove osebe ne le da so - one živijo med nami: nasilneži, nesrečniki, jecljavci, tisti, ki ne znajo ljubiti, tisti, ki niso ljubljene - to smo mi, vsakdo izmed nas.

Miranda Caharija in Claudio Misculin interpretata Kroetzove igre sta bila, glede na dane predpostavke, postavljena pred nelahko nalogo. Kako upodobiti, kako ugledališčiti vsakdanje in vendarle tako kompleksno psihologijo dramskih junakov. Bil je to velik izziv.

Miranda Caharija se je pri upodobitvi Marte oprla na najvažnejši element Kroetzove dramaturgije - psihološko pavzo. Caharija išče, riše Marto v intenzivnih, dramatičnih tišinah in pavzah, ki so zgovornejše od govorenega teksta. In tako dramski lik zadobi toplo življensko poezijo. Njena Marta je vdana, zaljubljena, na trenutke ponižana in razžaljena vendar vseskozi pokončna in notranje topla in močna. Prav gotovo gre za lik, ki bo ostal vsem, ki so prestavo videli v nepozabnem spominu.

Misculinov Otto je morda v svoji elementarni brutalnosti in omejenosti manj komplicirana dramska figura. Misculinova fizična prisotnost, njegova vseskozi intenzivna igra je delovala pristno in živo.

Igro je režiral in tekst v tržaščino prevedel Mario Uršič, scena je delo Marjana Kravosa, kostume je oskrbela Marija Vidau. Glasba, ki je spremljala vseskozi igro

kot nežna vez je delo Giampaola Corala. Na koncu še to. Upamo, da se bodo take gledališke priložnosti še ponovile in da bo gledališko snovanje zadruge “La Collina” podprto kot zasluži.

Za tiskovni urad
ANGELO PIANCO
MAJA FURLAN

ŠE NEKAJ MISLI O FOJBAH

■ Nadaljevanje z 2. strani

skega spomina. V tej novi luči je razgrajevanje simbolne vrednosti fobja možno in nujno. Če za ideološko in teološko zaveso spregledamo predmet, ki je sam po sebi, ki ima že po sebi svojo vrednost, se perspektiva nenadoma spremeni, z njo pa se spremeni pomen nekega dogajanja. Fojbe začnemo razumeti kot skupno grobnico, kamor je vojna vihra zmetala različne ljudi, ki so na koncu ostali goli pred svojo smrtjo, nekateri morda celo brez prave krivde ali slučajno. Ljudje, ki ne zaslužijo sovraštva, ampak pieteto, ki gre mrtvim. Ljudje, ki ne zaslužijo niti tega, da bi bili zastava italijanskega nacionalizma, saj njihova smrt govori o vojni kot o grozoti, o vojni, ki je v svojem bistvu groza in absurd.

Pod grozečo gobo Hirošime se je odkrilo strahotno pokopališče in groza je bila večja od vprašanja, če je Japonska to “zaslužila” ali ne.

Na dnu se človek odkrije kot temeljna vrednost, ki ne potrebuje posebnih atributov in narod je vreden, že zato, ker je, ne glede na svetlobo svoje preteklosti, “svetlobe”, ki je sicer nihče neoporeka. In če v nekem dogodku odkrijemo “napako”, to še ne pomeni, da je vse ostalo zgrešeno, kot da se življenje človeka ali naroda opirata na neko “absolutno” čistočo.

Sestop iz ideološko—teološkega načina mišljenja pušča prostornim vrednostim in vrednotam, vprašanje je, če smo jih sposobni dojeti in sprejeti. Sestop namreč pomeni večkrat muko in razočaranje in v tem smislu globoko razumem pretresenost številnih Slovencev ob dejanju, ki je tako nabito s pomeni. Seveda tu ne sme biti prostora za špekulacije, saj se s čustvi ljudi ne igramo, hkrati pa moramo sprejeti in se spopasti z nekaterimi dejstvi.

Komunistična partija Italije je morala sestopiti iz svojega podsvetja, morala je odkriti zaveso, drugače bi bila pogubljena. Odkrivanje pa seveda pomeni tudi kritični vpogled v nekatere simbole in “gotovosti”, od tu tudi diskusija o Togliattiju. Prav gotovo je partija v tem svojem sestopu mnogim pustila občutek razočaranja in zmede, vendar ji zgodovina ni pustila drugih šans. Prav tako je nujno, da neka narodna skupnost, ki je tako izpostavljena, kot je naša, sestopi z nekaterih psotavkov in se loti narodnega vprašanja “racionalno” in brez strahu, da to že apriori pomeni neko razvrednotenje. Konec koncev ne moremo svojim sinovom zapustiti le neke čustvene zgradbe, ali pa idealitete, ki jih svet okoli nas neusmiljeno ruši. Če se je v samem slovenskem narodu dogodila demitizacija NOB, če se je v samem slovenskem narodu spremenil odnos do grobov, če so v veliki Stavbi odkrili hude bube, je potem nemogoče, da bi pri nas v zamejstvu umetno zgradili trdnjavo, iz katere bi izgnali greh; tempelj, v katerem bi bili mi svečeniki in mučeniki. Pazimo, italijanski nacionalizem je zgrajen iz iste snovi in prav tako črpa moč iz mučenstva, ogroženosti, eksodusu itd. Iracionalni in zmanipuliran odnos do zgodovine in nacionalnega vprašanja je temelj tržaškega vprašanja in dilem.

Čisto preprosto ni mogoče odpreti vrat novemu humanizmu in novimpočlovečenim odnosom, če bomo živeli v nadvladi totalnih ideologij, teologij in izmov, kot je lahko militantni nacionalizem. Za svet, kjer bomo ljudje vredni po sebi in kjer, ne bodo o naši vrednosti določale številke, veličina preteklosti, vojaška sila, porazi in zmage, skratka MOČ, velja potrpeti tudi težo deziluzije in razočaranja.

ACE MERMOLJA

OB SVEŽI GOMILI

Slovo od Marije Vatovec

Poslovili smo se od naše nepozabne Marije Vatovec.

Izgubili smo čudovito tovarišico, nepozabno prijateljico.

Marija zapušča za seboj bogat zaklad izkušenj v boju proti fašizmu in v vrstah komunističnega in delavskega gibanja. Velik del svojih 85 let je namreč Marija posvetila partiji in prizadevanju za uveljavitev demokracije in svobode.

Rodila se je sredi napredne slovenske družine in je še zelo mlada izbrala pot antifašizma. To pot je prehodila navdušeno in odločno. Njeno prizadevanje v tej smeri se tesno vpleta z onim tovariša Vitala Vatovca, ko je postal njen soprog. Z njim je Marija preživela hude trenutke, ko so tovariša Vitaleja zasledovali fašisti. Vendar je tovarišu Vatovcu s pomočjo ilegalne organizacije januarja 1929 uspelo pobegniti in se zateči v Francijo. Fašisti pa nanj niso pozabili in posebno sodišče ga je dvakrat obsodilo ob njegovi odsotnosti. Marija pa ni dolgo ostala sama brez njega v naših krajih. Septembra istega leta se je tudi ona podala v emigracijo in se pridružila svojemu tovarišu. Pri tem ji je odločilno pomagal tovariš Kolarič, s katerim je sodelovala.

V Franciji je tovarišica Marija zelo aktivno delovala v korist političnih preganjencev iz Italije in tudi iz drugih dežel. V njenem stanovanju so se shajali ugledni voditelji komunistične partije, med njimi Gian Carlo Pajetta in njegov brat Giuliano, Giuseppe di Vittorio, Giorgio Amendola, Platone, Berti, Marija Bernetič in drugi. Zelo ponosno je pripovedovala kako je kuhala za te ljudi in kako so se na njenem domu

pogovarjali o delu, ki ga je bilo treba opraviti med emigracijo in v ilegali v Italiji. Nekajkrat je bil pri njej v gosteh tudi tovariš Palmiro Togliatti.

Ob strani tovariša, kot je bil Vitale, ki ga dejansko štejem med ustanovitelje KPI, saj je v njene vrste stopil že leta 1923, v krogu tako uglednih in pripravljenih ljudi kot prej omenjeni, ob kupičenju lastnih izkušenj v vsakdanjem soočanju s stvarnostjo, se je zavest tovarišice Marije utrjevala in leta 1933 je tudi sama stopila v vrste komunistične partije.

Takrat se je njeno prizadevanje še bolj okrepilo, njena dejavnost je postala še gostejša. Oprijela se je natančno, propagandnega dela. Razdeljevala je partijsko glasilo, letake, zbirala je prispevke za organizacijo in za politične pripornike v Italiji. Tudi tovariš Maurice Thorez generalni tajnik francoske komunistične partije ji je zaupal svoj prispevek italijanskim političnim pripornikom. To se je zgodilo na nekem prazniku komunističnega glasila francoske komunistične partije “l'Humanité”. Skrbela je tudi za povezavo med tovariši, kar je bilo takrat velikega pomena in zelo zahtevna naloga.

Delovala je tudi med ženskami. Skupno s tovarišico Tereso Noce je bila v odboru “Me ženske” v Franciji, in se prizadevala za povezavo žensk v politični emigraciji. Po partijskih navodilih je opravila še mnogo drugih odgovornih nalog med ženskami na pariškem področju.

Naša tovarišica je dala svoj bogat doprinos tudi španskim republikanskim borcem za časa vojne in tudi po končani držav-

ljanski vojni, ko se je veliko borcev zateklo v Francijo pred takrat zmagovitimi četami diktatorja Franca, po porazu republikanske vojske.

Leta 1935 jo je antifašistična organizacija poslala v zastopstvo na antifašistični kongres v Belgijo. Za malo je ni policija ujela. Uspelo ji je pobegniti in se pridružiti italijanski delegaciji KPI, ki je prihajala iz Italije.

Partizansko dejavnost pa je opravila s tovarišem Vitalijem v Normanidiji, kjer se je opredelila skozi cela štiri leta.

Tovarišica Marija je dala torej res bogat prispevek našemu skupnemu, enotnemu gibanju proti fašizmu in prav tako v zgodovini komunističnega gibanja. Po osvoboditvi sta se z možem vrnili v naše kraje. Najprej sta se naselila v Koper in sicer 1946 leta, kasneje leta 1950 v Trst.

Tudi tukaj je tovarišica Marija dala svoj velik doprinos v vrstah naše partije. Dokler je mogla, ni bilo manifestacije, da se je ne bi udeležila. Ni bilo festivala našega tiska, da ne bi nudila svoje pomoči, da ne bi dala svojega prispevka. Ni bilo bitke za slovenske pravice, da ne bi bila prisotna.

Nadaljevala je dokler je mogla, dokler so ji moči dopustile: res vzgledna komunistka, vzgledna borka, prijazna, dobra tovarišica, ki je imela rada partijo, ki je bila tako navezana na tovariše, in ki je bila tako skromna, da njenega doprinosa mladi skoraj ne poznajo. Gre pa za lik ženske, ki je v vzgled vsakemu, zlasti še mladim rodovom.

JELKA GERBEC